

УДК 368.5

Рубцова Н.М., к.е.н., доцент
Захарова Н.Ю., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

ОЦІНКА ІСНУЮЧИХ СТРАХОВИХ ПРОДУКТІВ НА РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено процес вибору сільгоспвиробниками страхових компаній для укладання договору агрострахування. Охарактеризовані основні групи страховиків, які функціонують на ринку агрострахування України. Складено класифікацію страхових продуктів, які застосовуються при страхуванні сільськогосподарських культур. Проаналізовано основні умови програм страхування сільськогосподарських культур. Визначено пріоритетність укладання форвардних контрактів, як одного із способів активізації ринку агрострахування.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, ризики, агрострахування, страхові компанії, страхові продукти, договір страхування, аграрний страховий пул, державна підтримка, форвардний контракт.

Jel classification code G22, Q 14

NM Rubtsova PhD, Associate Professor at the Department of finance, banking and insurance
NY Zakharova PhD, Associate Professor at the Department of finance, banking and insurance
Tavria State Agrotechnological University.

ASSESSMENT OF ACTING INSURANCE PRODUCTS ON THE UKRAINIAN MARKET OF AGRICULTURAL INSURANCE

Abstract. Using of agricultural insurance products by agricultural producers provides an opportunity to stabilize their income and continue to work without long interruptions or problems with financial stability. The process of selecting farmers insurance company for agricultural insurance contract has been considered in the article. The author notes that the choice of insurer agricultural producers should pay attention to the reputation of the insurance company a license and insurance regulations, staff specialists, financial performance and availability of reinsurance. Main group of insurers that operate in the market of agricultural insurance in Ukraine have been characterized. First conclude contracts of voluntary insurance of agricultural production with state support and are members of the Agricultural Insurance Pool, the second - conclude contracts of voluntary insurance of agricultural products, the terms of which developed their own insurers. Classification of insurance products used in crop insurance has been done. The basic terms of crop insurance programs have been analyzed. The basic parameters that need to pay attention in the insurance contract and to help reduce the size of insurance premiums and increase the amount of compensation have been led. Priority concluding forward contracts as a way to enhance agricultural insurance market has been determined. It was established that in order to improve the agricultural insurance market in the near future is necessary to increase the number of insurance programs to protect investment and lending programs to introduce insurance coverage of small and medium farmers and for farmers to make them more accessible and transparent.

Keywords: agricultural production, agricultural production risks, agricultural insurance, insurance companies, insurance products, insurance, agricultural insurance pool, state support, forward contract.

Постановка проблеми. У процесі сільськогосподарського виробництва відбувається суцільне поєднання людини та природи. При цьому ця взаємодія є внутрішньо суперечливою. Зокрема, впливаючи на природу та здійснюючи процес виробництва, людина отримує результати від своєї діяльності – сільськогосподарську продукцію. Проте, крокуючи в ногу за передовими технологіями, які дозволяють підвищувати продуктив-

ність та валовий збір сільськогосподарської продукції, людина стикається з певними природними явищами, які не здатна контролювати та впливати на них. Такі природні явища як буревії, ожеледь, засухи тощо порушують нормальний процес виробництва та призводять до непередбачуваних наслідків. З метою мінімізації або усунення сільськогосподарських ризиків та забезпечення часткової чи повної компенсації втрат через

негативний вплив погоди і природних ризиків, сучасні сільськогосподарські виробники все більше користуються послугами страхових компаній, зокрема укладають договори агрострахування. Використання агровиробниками продуктів агрострахування дає можливість стабілізувати їх доходи та продовжувати працювати без тривалих перерв у роботі чи проблем з фінансовою стійкістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні завдяки працям Н.А. Герасименко, О. Є. Гудзя, Р. Колібаби, Р. Шинкаренка, А.С. Шолойко, В. Якубовича активно реформується сектор агрострахування в Україні, розробляються і практично застосовуються нові та модернізуються існуючі програми страхування агроризиків. Відчутну допомогу у розвитку даного виду страхування в Україні вже досить давно надає також Міжнародна фінансова корпорація (IFC) у рамках проекту «Розвиток агрострахування в Україні».

Цілі статті. Метою статті є оцінка існуючих страхових продуктів на ринку агрострахування України та розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні на ринку агрострахування 47 страховиків мають ліцензію на проведення даного виду страхування і лише 10 активно беруть у ньому участь. За результатами 2016 року чотири страхові компанії (Інго Україна, РЗУ Україна, АСКА та Універсальна) сформували 84% портфеля зі страхування агроризиків, що свідчить про відсутність серед страховиків масштабного інтересу до роботи з сільськогосподарським сектором. Останні пропонують аграрним підприємствам певний ряд страхових продуктів, які можна використовувати для управління ризиками. Дані страхові продукти дають агровиробникам певний рівень захисту і компенсацію збитків від несприятливого впливу погодних явищ, хвороб та протиправних дій третіх осіб. Крім зазначених ризиків, сільськогосподарські виробники можуть застосовувати страхування для мінімізації цінкових, фінансових і ринкових ризиків.

Однак, в сьогоденнішніх нестабільних економічних умовах, такі види страхування є складними та неефективними, тому сільгоспідприємствам рекомендується розглядати страхування тільки як інструмент для управління погодними ризиками і ризиками пошкодження або знищення майна.

Для того, щоби застрахувати сільськогосподарську продукцію, а за статистикою [3] – це або посіви та/або урожай сільськогосподарських культур, агровиробник повинен спочатку обрати страхову компанію, яка займається страхуванням сільськогосподарських ризиків. При вивченні інформації про страхову компанію, агровиробнику необхідно звернути увагу на такі моменти: репутація страхової компанії; наявність ліцензії на проведення страхування сільськогосподарської продукції та правил страхування, зареєстрованих в Нацкомфінпослуг; досвід страхування сільськогосподарських ризиків та наявність у штаті кваліфікованих спеціалістів з даного виду страхування; місце страхової компанії у загальному рейтингу компаній, що представлені на страховому ринку; фінансові показники страхової компанії; та наявність у компанії перестраховиків [1].

Крім цього, агровиробник має розуміти, що сьогодні на ринку агрострахування діють дві групи страховиків:

Перші укладають договори добровільного страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, розроблені Нацкомфінпослуг спільно з міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) у рамках «Проекту розвитку агрострахування в Україні» та є членами Аграрного страхового пулу (АПС). До них відносяться наступні страхові компанії: ПрАТ «СК «Брокбізнес», ПрАТ «СК «Страхові гарантії», ПрАТ «Українська аграрно-страхова компанія», ПрАТ «СК «Альфа страхування». Наведена на рисунках 1 та 2 [5] інформація свідчить, що дані страхові компанії активно працювали у 2015 році, а вже у 2016 андерайтинговому році (дані стосуються лише зимового періоду) не брали участь у страхуванні.

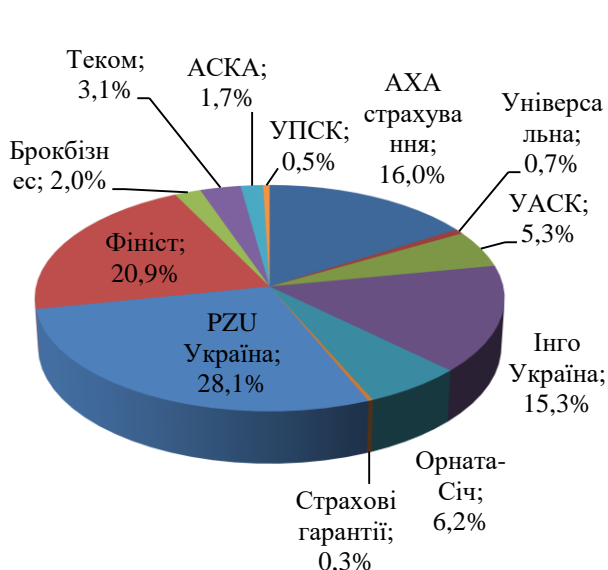

Рис. 1 Відсоток укладених страховиками договорів агрострахування в Україні за період осінь 2014 р. - осінь 2015 р.

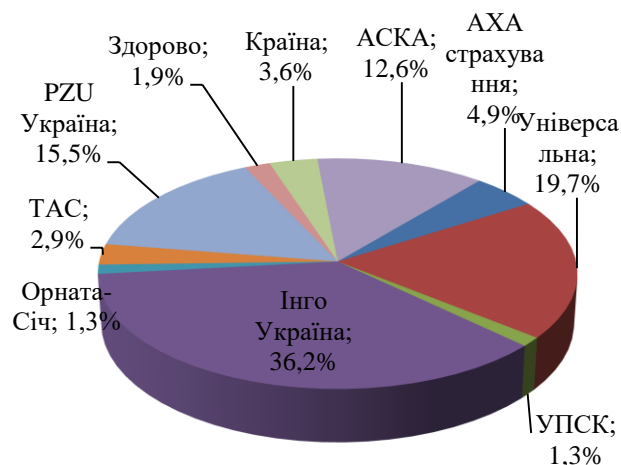

Рис. 2 Відсоток укладених страховиками договорів агрострахування в Україні за період осінь 2015 р. - зима 2016 р.

Джерело: сформовано за [5].

Другі – укладають договори добровільного страхування сільськогосподарської продукції, умови яких розроблені самостійно страховиками. До них можна віднести такі крупні страхові компанії як: АСК «Інго Україна», ПрАТ «СК «РЗУ Україна», ПрАТ «УАСК АСКА» та ПАТ «СК «Універсальна» та інші. Відповідні страховики брали активну участь у роботі ринку агрострахування

протягом 2015-2016 рр., щорічно збільшуючи обсяги укладених договорів (рис. 1 та 2) та зібраних страхових премій.

У 2015 – 50%, а у 2016 р. – 63% зібраних з ринку премій, складають премії від страхування, пов'язаного з програмою фінансування сільгоспвиробників через Аграрний Фонд [5] (таблиця 1 [6])

Таблиця 1

Перелік страхових компаній, з якими співпрацює ПАТ «Аграрний фонд» з добровільного страхування сільськогосподарської продукції

2014-2015 рр.	2015-2016 рр.	2016-2017 рр.
СК «Здорово»*	СК «УАСК АСКА»	СК «УАСК АСКА»
ЄАСК «Фініст»	АСК «Інго Україна»	АСК «Інго Україна»
	СК «РЗУ Україна»	СК «РЗУ Україна»
	«Українська пожежно-страхова компанія» («УПСК»)	«Українська пожежно-страхова компанія» («УПСК»)
	СК «Універсальна»	СК «Універсальна»
	СГ «ТАС»	СГ «ТАС»
	СК «Арсенал Страхування»	СК «Крайна»
	СК «Іллічівське»	СК «УКРФІНПОЛІС»
	СК «Провідна»	
	СК «Здорово»	
	СК «АХА Страхування»	
	СК «Українська аграрна страхова компанія» («УАСК»)	
	СК «УВІ»	

Джерело: сформовано за [6].

* – не надавала свої дані ІФС для складання звіту.

До 2014 року АСП безпосередньо займався одним із видів сільськогосподарських ризиків, зокрема, страхуванням форвардних закупівель в Аграрного фонду. Починаючи з 2014 року Аграрний фонд України відмовився від співпраці з Аграрним страховим пулом. Керівництвом Аграрного Фонду було ухвалено рішення, що займатись страхуванням будуть дві компанії: СК «Здорово» та євро-азійська компанія «Фініст», які є аутсайдерами на ринку агрострахування України [4].

У травні 2015 року ПАТ «Аграрний фонд» затвердив перелік страхових компаній, з якими став співпрацювати за програмою форвардних закупівель.

Необхідно зауважити, що за даними журналу «Фориншурер» [11] така страхова компанія, як СК «Здорово» у 2015 андерайтинговому році була найактивнішим учасником на ринку агрострахування та страховиком, з яким співпрацював Аграрний фонд, однак дані для включення їх до звіту IFC щодо роботи на ринку агрострахування за відповідний період не надала (рис. 1). Так, у 2015 році обсяг зібраних страхових премій за договорами добровільного страхування сільськогосподарської продукції СК «Здорово» становив 51 904 тис. грн., тоді як СК «PZU Україна» цей обсяг склав 22 790,5 тис. грн. Це свідчить про непрозорий механізм відбору страховиків у програмах державних форвардних закупівель. Тому, як зазначалось, починаючи з весни 2015 року Аграрний фонд проводить відкриті конкурси (тендери) для відбору страхових компаній, з якими буде співпрацювати у галузі добровільного страхування сільськогосподарської продукції.

Наступним кроком, при укладанні договору страхування агроризиків має стати вивчення умов страхування, викладених у запропонованих страхових програмах. Так, страхові компанії – члени АПС надають наступні страхові продукти:

Страховий продукт 1 (страхування здійснюється на весь період вирощування). Даний страховий продукт розповсюджується на наступні сільськогосподарські культури:

страхування посівів та майбутнього урожаю озимих зернових;

страхування майбутнього урожаю кукурудзи на зерно;

страхування майбутнього урожаю ярих зернових сільськогосподарських культур;

страхування майбутнього урожаю сої;

страхування майбутнього урожаю соняшнику.

Страховий продукт 2 (страхування здійснюється на період перезимівлі посівів озимих зернових культур);

Страховий продукт 3 (страхування здійснюється на весняно-літній період майбутнього урожаю озимої пшениці, озимого жита та кукурудзи зернової) [7].

Усі вищезазначені страхові продукти надаються з державною підтримкою. Участь держави у підтримці страхування сільськогосподарських ризиків диктується, з одного боку, унікальністю сільськогосподарських ризиків, а з другого – необхідністю надати адресну і цільову фінансову допомогу держави сільському господарству [2]. Однак, при сформованій на даний час ситуації в Україні, страховики-члени АПС майже не укладають договори страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою через відсутність фінансування субсидування агрострахування.

У той же час, інші страхові компанії, які не є членами АСП, мають ліцензію на провадження страхування сільськогосподарської продукції та активно працюють на ринку агрострахування, також укладають договори агрострахування на весь цикл виробництва, на період перезимівлі або весняно-літній період, проте за такими договорами страховальник не має право розраховувати на підтримку з боку держави.

Отже, сьогодні в Україні страхові компанії пропонують агропідприємствам цілий ряд страхових продуктів, які передбачають певний рівень захисту і компенсацію збитку від несприятливого впливу погодних факторів на сільськогосподарські культури.

Основні категорії страхових продуктів, що застосовуються при страхуванні сільськогосподарських культур наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація продуктів страхування сільськогосподарських культур

Ознака	Класифікація
За об'єктом страхування	а) страхування витрат на виробництво сільськогосподарських культур; б) страхування майбутнього урожаю сільськогосподарських культур; в) страхування доходів від виробництва сільськогосподарських культур.
В залежності від участі страхувальника у відшкодуванні збитків (факторів, що впливають на вартість страхування)	а) страхування з франшизою; б) страхування з покриттям.
В залежності від кількості страхових ризиків	а) страхування від окремих ризиків; б) комплексне (мультиризикове) страхування; в) страхування на основі регіонального індексу урожайності; г) страхування на основі індексу погоди (надлишкова або недостатня кількість опадів, температура).

Джерело: сформовано за [8], [9], [10].

При страхуванні сільськогосподарських культур виробник самостійно обирає категорію страхового продукту, за якою він буде страхуватися. Однак, дослідивши ринок агрострахування, з'ясовано, що на ньому використовується невеликий набір страхових продуктів: домінує страхування озимих від

повної загибелі на період перезимівлі; відсутнє повноцінне мультиризикове страхування на весняно-літній період, зокрема, не покривається такий системний ризик, як посуха; майже не використовується страхування урожаю на весь цикл вирощування [5] (табл. 3).

Таблиця 3

Дані за основними програмами страхування сільськогосподарських культур за 2015-2016 рр., %

Програми	Відсоток договорів	Відсоток застрахованої площі	Відсоток страхової суми	Відсоток зібраних премій
2015 рік				
Повна загибель	75,3	51,1	44,5	93,9
Поіменовані ризики	7,0	5,4	10,8	0,1
Повна загибель + весняні заморозки	14,1	42,1	43,8	5,7
Часткова та повна загибель + весняні заморозки	3,6	1,4	0,9	0,3
2016 рік				
Повна загибель	91,7	80,4	88,4	97,9
Страхування урожаю озимих культур на весь період вирощування (продукти IFC)	1,5	0,6	0,1	1,8
Повна загибель + весняні заморозки	6,8	19,0	11,5	0,3

Обираючи відповідну програму страхування, агровиробник повинен звертати увагу також на величину обраної франшизи та/або страхового покриття. Так, при укладанні договору агрострахування з величиною франшизи у 40-50% або рівнем покриття у 50-60%, даний страховий продукт є більш дешевим, однак при повній загибелі застрахованої культури сільгоспвиробник майже не отримає страхове відшкодування, або отримає у невеликому обсязі. За цих обставин Аграрний фонд України встановив кваліфікаційні вимоги до договорів комплексного страхування посівів урожаю сільськогосподарських культур, які укладаються агровиробниками при підписанні форвардних контрактів, згідно яких франшиза встановлюється у розмірі до 30% від страхової суми по кожній застрахованій культурі.

Спеціалісти Міжнародної фінансової корпорації (IFC), які працюють у рамках проекту «Розвиток агрострахування в Україні», рекомендують при укладанні договору агрострахування замість франшизи використовувати страхове покриття, що дозволить частково знизити вартість страхової послуги.

Крім того, працівники IFC спільно з компанією Сингента, Креді Агріколь Банком і страховою компанією «АХА Страхування» пропонують нову програму «Ваш урожай – наша турбота». За умовами програми компанія Сингента надає агровиробникам товарний кредит, а Креді Агріколь Банк – грошовий кредит, а разом партнери покривають до 50% витрат на оплату страхової премії замість агровиробника. Використання даної програми дозволить розширити доступ до фінансування для аграріїв і буде сприяти більш активному використанню агрострахування в Україні [12].

Висновки: Отже, відсутність прозорих і простих у використанні продуктів страхування та недовіра агровиробників до страховиків і фінансових партнерів є причиною низької популярності агрострахування в Україні. З метою покращання роботи ринку агрострахування необхідно найближчого часу збільшувати кількість програм страхового захисту інвестицій та кредитування, впроваджувати програми страхового захисту дрібних та середніх сільгоспвиробників та робити їх більш доступними та прозорими.

Список літератури:

1. Якубович В. Що потрібно знати селянам, аби застрахувати виробництво сільськогосподарських культур? Практичні поради. [Електронний ресурс] / В. Якубович.– Київ, 2003 – С. 8. – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/files/documents/Manual_insurance%20-%20ukr.pdf
2. Віленчук О.М. Категоріальний зміст та роль страхування у системі трансформації аграрного сектора економіки / О. М. Віленчук // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Том 18. Вип. 4. Економіка. – С. 69-73.
3. Обзор рынка агрострахования Украины за 2015-2016 андеррайтинговый год. Отчёт IFC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/16/04/08/33709>
4. Мойсеєнко О. Хто застрахує форварди Аграрного фонду? [Електронний ресурс] / О. Мойсеєнко – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/business/1380948-hto-zastrahue-forvardi-agrarnogo-fondu>
5. Ринок агрострахування України: фокус на 2014-2016 роках. Звіт IFC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00564.pdf>
6. Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua>
7. Офіційний сайт Аграрного страхового пулу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaip.com.ua>
8. Шинкаренко Р. Страховые продукты для агросектора (растениеводство) http://www.agroinsurance.com/ru/agribusiness_insurance/?pid=407
9. Шинкаренко Р. Проблемные аспекты агрострахового сектора в Украине (2006) [Электронный ресурс] / Р. Шинкаренко. – Режим доступа : <http://www.agriagency.com.ua/?page=26&mode=mtxt&data=3088>.
10. Шолойко А.С. Класичні та індексні страхові продукти для галузі рослинництва // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2009_3/21_Shol.pdf
11. Журнал «Фориншурер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>
12. На рынке агрострахования Украины появилась комплексная программа для агробизнеса «Ваш урожай — наша забота» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/16/09/06/34251>

References

1. Yakubovich, V. (2003) Shcho potribno znati selyanam, abi zastrahuvati virobnitstvo silskogospodarskih kultur? Praktichni poradi [What you need to know farmers to insure crops production? Practical advice]. – Kiyiv, p. 8. <http://www.agroinsurance.com> Retrieved from http://www.agroinsurance.com/files/documents/Manual_insurance%20-%20ukr.pdf [in Ukrainian]

2. Vilenchuk, O.M. (2013) Kategorialniy zmist ta rol strahuvannya u sistemi transformatsiyi agrarnogo sektora ekonomiki [Categorical meaning and role of insurance in the system transformation of the agricultural sector]. *Visnik Odeskogo natsionalnogo universitetu – Bulletin of the Odessa National University*, V. 18, 4, 69-73. [in Ukrainian]
3. Obzor rynku agrostrahovaniya Ukrainy za 2015-2016 anderryayingovyy god. Otchet IFC [Review of agricultural insurance market of Ukraine for 2015-2016 underwriting years. Report of IFC] <http://forinsurer.com> Retrieved from <http://forinsurer.com/news/16/04/08/33709> [in Russian]
4. Moysenko, O. Hto zastrahue forvardi Agrarnogo fondu? [Who insure forwards Agrarian Fund?] <http://forbes.net.ua/> Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/business/1380948-hto-zastrahue-forvardi-agrarnogo-fondu> [in Ukrainian]
5. Rinok agrostrahuvannya Ukrayini: fokus na 2014-2016 rokah. Zvit IFC [Ukraine Agri-Insurance Market: Focus on 2014-2016 years. IFC report] <http://forinsurer.com> Retrieved from <http://forinsurer.com/files/file00564.pdf> [in Ukrainian]
6. Ofitsiyiniy sayt PAT «Agrarniy fond Ukrayini» [Official site of PC "Agrarian Fund of Ukraine"] <http://agrofond.gov.ua> Retrieved from <http://agrofond.gov.ua> [in Ukrainian]
7. Ofitsiyiniy sayt Agrarnogo strahovogo pulu [Official website of the Agricultural Insurance Pool] <http://uaip.com.ua> Retrieved from <http://uaip.com.ua> [in Ukrainian]
8. Shinkarenko, R (2006) Strahovye produkty dlya agrosektora (rasteniyevodstvo) [Insurance products for the agricultural sector (crop)] <http://www.agroinsurance.com/> Retrieved from http://www.agroinsurance.com/ru/agribusiness_insurance/?pid=407 [in Russian]
9. Shinkarenko R. (2006) Problemnnye aspekty agrostrahovogo sektora v Ukraine [Problematic aspects of agroinsurance sector in Ukraine] <http://www.agriagency.com.ua/> Retrieved from <http://www.agriagency.com.ua/?page=26&mode=mtxt&data=3088> [in Russian]
10. Sholoyko, A.S. (2009) Klasichni ta indeksni strahovi produkti dlya galuzi roslinnitstva [Classic and index insurance products for crop] <http://www.nbu.gov.ua/> Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2009_3/21_Shol.pdf
11. Sayt zhurnala «Forinshurer» [Magazine site "Forinsurer"] <http://forinsurer.com> Retrieved from <http://forinsurer.com>
12. Na rynke agrostrahovaniya Ukrainy poyavilas kompleksnaya programma dlya agrobiznesa «Vash urozhay – nasha zabota» [In the agricultural insurance market in Ukraine has appeared a comprehensive program for agribusiness "Your harvest - our concern"] <http://forinsurer.com/> Retrieved from <http://forinsurer.com/news/16/09/06/34251>